

نشست علمی تخصصی هنر، معماری و شهرسازی عصر پنجشنبه‌ها

محل برگزاری: سالن اجتماعات مهندسين مشاور هرم پی

زمان: پنجشنبه ۲۴ مرداد سال ۱۳۹۸

عنوان: هنر و معماری و شهرسازی در تهران - شهرسازی در تهران

اعضای میزگرد: مهندس شهرام شهبان، دکتر مهدی معینی، دکتر سیداويس ترابی، مهندس هوشنگ مهراردلان و دکتر محمد مهدی محمودی

چکیده‌ای از سخنرانی‌ها:

دکتر محمودی: با توجه به موضوعی که دو جلسه قبل صحبت کردیم متوجه شدیم که چون معمارها بناهای زیبایی ساخته‌اند هنرمندان آمده‌اند و آنها را زیبا و بزرگ کردند. معمارها هم از خودشان دفاع کردند که این بزرگ کردن باعث شده است ساختمان‌ها زشت شوند و این بحث بین معمار و هنرمند شد. در نشست دوم که با موضوع معماری در تهران بود دوستان صحبت کردند و کمی ایراد از شهرسازی گرفتند، حالا در این نشست اگر بخواهیم می‌توان ایراد را برگردانیم به سمت هنرمندان و... بگوییم ایراد از طرف چه ارگان یا شخصی است و این شهر تهرانی که در روز ۱۳ میلیون و در شبش ۹ میلیون نفر است و این اختلاف جمعیت تقریباً برابر است با دو برابر جمعیت کل کشور ارمنستان. حالا از یک طرف از شمال تهران به ارتفاع ۲۰۰۰ متر و پایین به ۹۰۰ می‌رسد، که اقلیم مناطق آن متفاوت می‌باشد، امکاناتش مختلف و مشکلات متفاوتی را دارد، من به نقشه تهران نگاه کردم و متوجه شدم ما طولانی‌ترین خیابان جهان را داریم. حالا هر تکه را اسمی برایش انتخاب کرده‌اند مثلاً خیابان دماوند، خیابان انقلاب، خیابان آزادی اسمی متفاوت هستند ولی خیابان یکی است. این خیابان حدود ۵۰ کیلومتر است ما وقتی می‌خواهیم وارد شهری شویم یک تابلویی زدند که ۵۰ کیلومتر به فلان شهر مانده و خود این طول ۵۰ کیلومتر است و فاصله نقاط شمالی و جنوبی تهران ۲۳ کیلومتر است. جالب است بدانید که ایران در بین کشورهای دارای تمدن دنیا رکورد زده و بیشترین پایتخت را عوض کرده است، تعداد پایتخت‌هایی که عوض شده حدود ۲۳ پایتخت است.

یک بار من پیش خودم فکر کردم کاش می‌شد ماکت تهران را معکوس درست کرد و دید چه اتفاقاتی در زیر زمین انجام شده است چون رویش را می‌بینیم که اینجا برج ساختند و چند طبقه شده‌اند اما در زیر آن اطلاعاتی نداریم که چه تغییراتی اتفاق افتاده است. آقای دکتر معینی اصلاً دیگر جا داره تهران بدون شهرسازان ساخته شود.

دکتر معینی: برای شروع بحث امیدوارم صحبت‌هایی که می‌شود همگان بتوانند استفاده کنند. سال‌هاست که دیگه نباید انتظار داشته باشیم که شهر را شهرسازان بسازند. چون دیگر شهرسازان نیستند که بسازند، این شهر رها شده است و سیر جمعیت نشینی در ایران همانند خیلی جاهای دیگر آن، برنامه‌ریزی که برای انتظارش می‌رفت پیش نرفته است که در قالب طرح‌های شهری بتواند خودش را نشان دهد. عمر برنامه‌ریزی و طرح‌های شهری در ایران خیلی زیاد نیست. نزدیک نیم قرن است که شهرسازی در ایران رواج پیدا کرده است و ما در این مدت شاهد ۳ طرح جامع در سال ۴۹، دیگری سال ۷۰ و یکی هم در سال ۸۶ هستیم که توسط سه مشاور متفاوت و مختلف در تهران طرح‌هایی تهیه کردند و به تصویب رسانند.

یک اشاره کوتاه اگر بخواهیم بگوییم از آنچه در این سه طرح مشترک است و محقق شده است تنها شبکه بزرگراهی هست که در تهران محقق شده است. ولی بقیه داستان تهران و طرح‌های شهری به هیچ وجه به تحقق و اجرا نرسیده است و تغییرات بسیاری کرده، اگر بخواهیم درباره جزئیات آن صحبت کنیم می‌توانیم طرح جامع اول که سال ۴۹ بوده، تصویب شد تا سال ۱۳۷۰ ادامه پیدا می‌کند.

طرح اول به وسیله یک شرکت ایرانی و یک گروهی از آمریکا به نام ویکتورگرین و فرمان فرمانیان درست می‌شود و سال ۷۰ که طرح دوم توسط شرکت آتک تهیه می‌شود و طرح سوم در سال ۸۶ توسط یک شرکت دیگر به نام بوم سازگان تهیه شد که این طرح‌ها کاملاً قابل دسترس

هستند اما تغییرات فاحشی را در طی سالیان سال در آن می‌بینیم که در طرح‌ها ایجاد شده است و آنچه مسلم این است که طرح‌ها هیچ کدام بر مبنای واقعیت موجود شکل نگرفته است. بلکه مقدار زیادی از فشارهای اقتصادی سیاسی دوران مختلف، بر آن تأثیرگذار بوده است. به خصوص بعد از انقلاب شاهد تغییرات عمده در این طرح‌ها شدیم.

دکتر محمودی: ولی آقای دکتر اشاره شد که طرح‌ها در سال‌های ۴۹، ۷۰ و ۸۶ انجام شده است آقای دکتر ترابی نگاهتان همیشه در شهرها این است که سهم طبیعت را خورديم. از هوا، زمین و زیر زمین، یعنی از عمق زمین گرفته تا سطح زمین، بالا را گرفته و همیشه این اشاره را در صحبت‌هایشان دارند که این کم‌رنگ شد من اعتقاد دارم آن طرح ۴۹، ۷۰ و ۸۶ حتماً مشاوران، کار قبلی را دیده‌اند و نسبت به آن رفته‌اند جلو. ولی چطور شده که در طرح‌های آخر یعنی سال ۸۶ اهمیت طبیعت در تهران کمتر شده، یعنی بین ۷۰ تا ۸۶ نابود شده و آن مشاوران مجبور بودند آن را ادامه دهند یا نه مشاورانی که ۸۶ انجام دادند به اجبار مجبور بودند از طبیعت تهران کم کنند و به مصنوعش اضافه کنند.

دکتر ترابی: من فرمایشات شما را اینگونه ادامه می‌دهم که پیش زمینه‌ای که میزگردهای قبلی هنر، معماری و شهرسازی و اینکه تأثیر کدام یکی از این حوزه‌ها مهم‌تر است و آنچه الان شاهد شهر تهران هستیم، شهر تهران در حال حاضر زیست‌پذیر نیست مثل خیلی از شهرهای ما شاخص‌های زیست‌پذیری آنها تهدید شده است. شهر تهران هم در حال حاضر شاخص‌های زیست‌محیطی تهدید شده است. یک بحثی است بعضی از ما اعتقاد داریم زیست‌پذیری زیر سوال است و تمام تلاش ما در همه حوزه‌ها این است که محیط زندگی زیست‌پذیری را فراهم کنیم. مقیاس تمام این حوزه‌های مداخله مهم است و شهرسازی حوزه مداخله‌اش بسیار بزرگ هست و صاحب اثر است. بین تمام آن پیچیدگی‌ها مباحثی که می‌شود در این قضیه که چرا ما را به یک شهر غیر زیست‌پذیر رسانده و بین تمام مباحث مختلف بخواهیم بررسی کنیم. من در این جلسه سه بحث را بگویم که در این حوزه به ما کمک کند و چه مباحثی که در طرح‌های جامع ما شاید جا مانده و الان هم در طرح‌های جامع، طرح‌های هادی، طرح‌های شهرسازی و طرح‌های تفضیلی همه شهرهای تهران از نظر من جا مانده است.

یکی بحث ظرفیت بُرد است که در همه مباحث منابع سرزمینی به‌طور مثال برای اینکه ارتباط برقرار شود، من بحث آب را مطرح می‌کنم. در واقع ظرفیت بُرد آن میزان قابل استفاده از منابع آب، یک سرزمین است در حدی که بتواند تجدیدپذیر باشد آن منبع آب، وضعیت این است که مصرف از آن منبع باید در چارچوب ظرفیت بُرد آن باشد و من نباید آن را رد کنم. این رعایت کردن ظرفیت بُرد آنقدر مهم است که وقتی ما دوره‌های اقلیمی متفاوت را می‌گذاریم از دوره تر سالی می‌رسیم به دوره‌های خشکسالی، در دوره‌های خشکسالی کاملاً خودش را نشان می‌دهد. تمدن‌ها و جامع محکشان را همین جا می‌خورند چرا؟؟ زیرا در جامعه‌ای که ظرفیت بُرد را در طراحی رعایت نکردند همچنین بارگذاری را رعایت نکردند به خشکسالی و استرس و کمبود منابع آب که می‌رسد تاب‌آوری‌اش را از دست می‌دهد و با انحلال مواجه می‌شوند. ما تمدن‌های زیادی در دنیا داشتیم از تمدن مایاها که تمدن بسیار شاخصی بود، تمدن آشورای‌ها، تمدن هخامنشیان و... همگی اینها که در همین سرزمین هستند. آنچه که تمدن‌ها بررسی الان نشان می‌دهند نابود کرده عدم رعایت ظرفیت بُرد بوده است. یعنی چی؟ تمام این تمدن‌ها محور توسعه آنها آب بوده، یعنی توسعه آب محور داشتند، توسعه آب محور یک رکنی است که با ظرفیت بُرد تعیین می‌شود. سرزمینی که میزان مصارفش با ظرفیت بُردش حاشیه مناسب داشته باشد ما می‌توانیم به راحتی توسعه را آب محور قرار دهیم. به راحتی بارگذاری‌هایی که انجام می‌دهیم متکی به آب باشد. سرزمینی که حاشیه‌اش کم باشد یعنی بین مصارف و ظرفیت برد اجازه نداره محور توسعه‌اش آب باشد. اشتباه تاکتیکی بزرگی است. در اقلیم‌های بیابانی مثل کشورهای آسیایی میانه که ما همه در این اقلیم بیابانی قرار گرفتیم ما ظرفیت بُردمان بسیار محدود است و نمی‌تواند آب محور توسعه باشد. خطای تاکتیکی که صورت گرفته همین بوده است.

حالا برای تعادل بین مصرف و ظرفیت بُرد چه کار باید کنیم که دو تا راه خیلی منطقی به نظر می‌رسد که یکی اینکه من پیام و ظرفیت برد را افزایش دهم. مثل کاری که در شهرهای ایران رخ می‌دهد مثل تهران من پیام منابع ظرفیت بُرد منبع خودم را مصرف کردم و چیزی نمانده الان آبخوان تهران منفی است. انتقال آب از حوزه‌های مجاور از ۵ سد حوزه‌های مجاور سرزمین‌های دیگر را آوردم و کماکان باز هم از دامنه‌های شمالی البرز آب بیاورم. این یک رویکرد است برای اینکه من تعادلی که به هم خرده را درست کنم. نکته اینکه این کار غلط است چرا؟ چون مسئله را حل نمی‌کند.

چون همین‌طور که ظرفیت برد را افزایش دهم با انتقال آب از حوزه‌های دیگر اجازه می‌دهیم میزان مصرف رشد کند. میزان مصرف که رشد کند کماکان آب حوزه هم جایی تمام می‌شود. من مسئله را به جای اینکه حل کنم به تأخیر انداختیم سطح مسئله را عوض کردم. چند سال

دیگه مسئله خودشو نشان می‌دهد و بسیار بغرنج تر. می‌گویند پاسخ مناسب این است که من میزان مصرف درست کنم برای اینکه به ظرفیت بُرد نمی‌توان دست زد. میزان مصرف دو گزینه دارد یکی الگوی مصرف که همگی می‌دانیم درباره تکنولوژی یکی از راهکارها است و یک بخش هم فرهنگی می‌باشد. که ضرب می‌شود که روی تقاضا، تقاضا را جمعیت می‌سازد و یک بخش هم فرهنگی می‌باشد. یعنی میزان بارگذاری جمعیتی که میزان مصرف را تعیین می‌کند. وقتی آن چیزی که شهرسازی ایران و به‌طور مشخص تهران به هم خورده زیست‌پذیری را تهدید کرده. همین ترم رعایت نشدن ظرفیت بُرد است که مهم‌ترین اثرش جمعیت است که متأسفانه رها شده. در حال حاضر می‌گویند نرخ رشد جمعیت تهران یک درصد است. ما ظرفیت بُرد تهران را رد کردیم و آب تهران منفی است. ظرفیت بُرد منبع آب تهران اگر الگوی مصرف ۱۵۰ لیتر در روز باشد و آب به حساب نیامده را هم بتوانند کنترل کنند برای ۵ میلیون نفر جمعیت بُرد دارد. اگر نتوانیم الگوی مصرف را ۱۵۰ لیتر بشود ۳۰۰ لیتر در روز باشد. ۲/۵ میلیون نفر در پتانسیل ندارد. هر قیاس برای استان تهران و تهران عده‌های می‌شود ۲۲ میلیون نفر و ۱۱ میلیون نفر.

وقتی من می‌توانم در این تعادل قرار بگیریم که این ضریب منفی شود و به عبارتی آن چیزی که نیاز داریم شهرسازی تهران و طرح‌های جامع ورود پیدا کنند. به صراحتاً نگویند که یک متولی وجود دارد که در جلسات وزارت نیرو است می‌تواند حرف بزند و بگوید من آب ندارم. سازه کارها اینطوری چیده نمی‌شود. اختیار دست من شهرسازی هست که وقتی می‌خواهم ببایم برای ظرفیت این شهرسازی در بیاورم میزان سکنا گزینی و جمعیت را در بیاورم. جمعیت را با توان اکولوژی سرزمین با ظرفیت بُرد سرزمین که یکی هم منبع آب است. در مناطق خشکسالی آب مهم‌ترین است.

شاید ایراد این باشد از این موقعیت مجهولی باید در ببایم و اکتیو باشیم نسبت به بحث جمعیت و نسبت به جمعیت شهرسازی مهم‌ترین جایگاه را دارد برای اینکه عکسل‌العمل نشان دهند.

دکتر محمودی: آقای دکتر ترابی اشاره کردید که تمدن‌ها موقعی که آب نبوده نابود شدند. من از آقای مهندس کمک می‌گیرم الان تهران سال‌هاست با مشکل قطع شدن آب مواجه نبوده است تکنولوژی قوی‌تری را با خود آورده است و همراه با تکنولوژی آب بیشتری را با خود آورده است. در ادامه این تسلسل جمعیت بیشتری نیز به شهر تهران آمده است و حال ما باید با شاخص‌هایی که در تاریخ تمدن آنها از بین رفته‌اند را با تهران که همچین تکنولوژی دارد که می‌تواند آب را از آن ور هراز بیاورد مقایسه شود؟ آب آورده شده و برج در حال ساخت است و آب را به بالای برج می‌رسانیم. البته با افزایش جمعیت فاضلاب را هم زیاد کرده‌ایم. حتماً طرح سال ۸۶ نکات مثبتی همچنان داشته است که هنوز برج‌ها در حال ساخت هستند.

مهندس مهر اردلان: من چالش را شروع می‌کنم آقای دکتر محمودی چیزی که شما از آن صحبت می‌کنید رشد یک تومور سرطانی است. جناب دکتر ساعد سمیعی که از سال ۱۳۳۳ در تهران کار کرده‌اند و من از سال ۱۳۳۶ کار کرده‌ایم و بیشتر عمر خود را در این شهر گذرانده‌ایم با وجود اینکه تهرانی هم نیستیم و در تمام این مدت سراز شدن شهر را دیده‌ام. اصلاً تهران شهر نیست شهر تعریف دارد در دانشگاه پارس درسی را داشتم با دانشجویان شهرسازی و جلسه اول مقداری انگور خریدم و سر کلاس بردم و به بچه‌ها گفتم که چوب انگورها را پس از خوردن جلوی خود بچینید و هدف این را داشتم تا به آنها نشان دهم که هوشمندی طبیعت چگونه شکل گرفته است. در تهران ما هیچ یک از دوره‌هایی که از آن صحبت کرده‌ایم را هم نمی‌توانیم ببینیم. اصلاً تهران برای انسان طراحی نشده است و کاملاً شهر غافلی است. از راه‌های صحبت نکنید ویرانه است که فقط در حال رشد تومور سرطان است. آقای دکتر ترابی نکته خوبی را اشاره کردند ظرفیت کل کشور ما ۸۰ میلیون نفر است و تنها در تهران ۱۴ میلیون نفر زندگی می‌کنند مردم از روستاهایشان به سمت حاشیه‌نشینی در اطراف تهران روی آورده‌اند جایی که نه امن است و پر از فساد است. تهران محل زاغه‌نشینی در کنار شهر معتبری به نام ری بوده است و این را بررسی‌های زمین شناسی نشان می‌دهد. دوازده برادر بوده‌اند که نام برادر بزرگتر طاهر بوده و اینان رابین هودهای آن دوره بوده‌اند و دزد بودند و کاروان‌ها را غارت می‌کردند و اموالشان را بین مستمندان تقسیم می‌کردند. بعد از این اسم این منطقه شد طاهران و با این پیشینه شهر رشد می‌کند آقای آغامحمدخان قاجار با بی‌رحمی به این منطقه می‌آید و دور آن دیوار می‌کشد اینها را گفتم که ریشه را بدانید این بچه‌ها نا اهل را نمی‌توان آب توبه بر سرش ریخت. ولی در تار پود آن نکات درخشان زیادی وجود دارد مثل همین فرهنگ جاهلی در تهران، در تهران جوانمردانی وجود داشته است که از قدیم به آن گنده لات می‌گفتند به دلیل آن فرهنگ رابین هودی آقای طاهر بزرگ ما سجایای را در بن این شهر داشتیم موقعی که محله معنی داشت کوچه معنی داشت و... به نظر من معماری ما با کج وارد شدنش به مدرنیته‌ی اروپا ویران شد.

دکتر محمودی: اما همان آغامحمدخان قاجار و جانشیان بعدیش از شهرسازها خواستند که شهر را بسازند. من اعتقاد دارم شهرهای اروپایی ۳۰ سال پیش فرسوده شدند شهرهای ما الان در حل فرسوده شدن هستند. چون ما سی سال دیرتر شروع کردیم و همین آغا محمدخان قاجار کسی را از فرنگ طلب می‌کند تا بیاید شهر را بسازد و بالاخره تهران نتیجه کار ما مهندسين است و طرح‌های سال ۴۹ و ۷۰ و ۸۶ را پزشک انجام نداده است همه را مهندسين مشاور انجام داده‌اند.

می‌خواهیم بدانیم که طرح جامع سال ۸۶ را آیا باز به صورت دو بعدی دیدند و فقط معماران نظر داده‌اند یا خیر شهرسازان و محیط‌زیستی‌ها و جامعه‌شناسان نیز وارد شدند. یا زیادی دخالت کردند آیا نکات مثبتی دارد و به‌طور کلی اوضاعش چگونه است.

مهندس شهاییان: من تصور می‌کنم دورانی که می‌گفتند شهر را باید شهر زن یا معماران درست کنند سر آمده است و مرز بین علوم شکسته شده است و الان همه می‌دانند که شهر را باید مجموعه‌ای از معماران شهرسازان، جامعه‌شناسان، اقتصاددانان و محیط‌زیست بسازد. خوب طرح جامع تهران که سال ۸۶ انجام شد مشخصاً همه‌ی این تخصص‌ها در آن بود. سند طرح جامع شهر تهران ۸۰ جلد مطالعات دارد و یکی از این مجموعه قطعاً مطالعات زیست‌محیطی است. اما حقیقت این است که هیچ یک از این مطالعات نتوانست ما را به جایی که باید می‌رساند برساند. یعنی مشکلی که شما به آن اشاره می‌کنید قطعاً در آن زمان به آن اشاره شده است به‌طور مثال مسئله فرو نشست دشت تهران در آن سال گزارشاتی ارائه شد که جنوب تهران بین یک متر شصت فرو نشست خواهد داشت البته گزارش‌های محرمانه‌ای نیز همچنان وجود دارد که آمار نشست اخیر را نشان می‌دهد و فجایای بیشتری را برای این شهر نشان می‌دهد. چهل سال پیش وقتی گروهی از هاروارد آمد و گزارشی را تهیه کرد امروز ما به نتایج آن رسیدیم و آن این بود که برای شهر تهران هیچ‌گونه برنامه و هماهنگی وجود نداشت. همه طرح حاضر را صاحب نظران تهیه کرده‌اند و مراجع تصمیم‌گذار این موارد را تصویب کرده‌اند. پس چرا شهر ما این وضعیت را پیدا کرده است. دلیل آن این است که هدایت و توسعه شهر تهران جای دیگری رقم می‌خورد. بخشی که در آن رقم می‌خورد بخش تغییر الگو ثروت و قدرت است که شهر را به سمت خود می‌کشد. ما سال‌ها تلاش کردیم و قاعده ۶۰٪ سطح اشغال را برای شهر تهران پیاده کردیم. امروز این قاعده بهم خورده است و اولویت فضاهای باز بر توده‌گذاری از بین رفته است. و مقدار ۶۰٪ به ۸۰٪ و حالا ۱۰۰٪ تغییر کرده است. حال به نظر شما ما متخصص معمار و شهرساز کم داریم یا متخصص جامعه‌شناس و شهرساز نیامده‌اند این را تدوین کنند. خود ماها چقدر در این ساخت‌سازها و وضعیت تغییر قیمت مسکن سود برده‌ایم؟ هیچی نتها سودی نبرده‌ایم بلکه ضرر هم کرده‌ایم. آقای معینی اشاره کردند افتخارآمیزترین بخش طرح جامع اول شبکه اتوبان‌های آن بوده است. بله ولی حقیقت این است که ما حتی این شبکه را هم خوب اجرا نکرده‌ایم شما الان اتوبان امام علی را ببینید هیچ جای دنیا همچین اتفاقی نمی‌افتد که اول طرح و اجرا کنند بعد طرح را بکشند. اینجا اولین جایی بود که این اتفاق افتاد اول بزرگراه کشیدند بعد طرحش را و خود را با پوسته‌ای که اصلاً وجود نداشت انطباق دادند. پیامد آن این است که یکی از خطرناک‌ترین و پر ترافیک‌ترین بزرگراه‌های ما اتوبان امام علی است. در واقع ما هیچ وقت نتوانستیم به آن سمتی برویم که باید می‌رفتیم و به‌طور موضعی رفتارهای معیاری و سلیقه‌ای باعث شد ما انحراف از معیار داشته باشیم. البته به عنوان یه شهرساز من نا امید نیستم درست است که ما میراث‌دار برخی از رفتارهای غلط گذشتگانمان هستیم اما این به این معنی نیست که نمی‌توانیم اصلاح کنیم.

دکتر محمودی: آقای ساعد سمیعی شاهد اولین طرح جامع سال ۱۳۴۹ بوده‌اید درست است؟

دکتر ساعد سمیعی: عرض کنم من سال ۱۳۴۹ منشی جلسات طرح جامع تهران بودم. طرح جلسات در اواخر جلسات مربوطه بسیار سرگردان بود زیرا که یک عده در مسکن و شهرسازی مطالعه می‌کردند و طرح را قبول نداشتند و نسبت به آقای فرمانفرما و گروهی که کار می‌کردند ادعایی داشتند. یک سالی طول کشید در نتیجه آقای شهرستانی که شهردار بود و طرح را نمی‌پذیرفت و می‌گفت متخصصان خودتان طرح را قبول ندارند رفتند و به جای ایشان آقای نیک پی شهردار شد و آقای نیک پی طرح را قبول کردند و طرح به مجمع عمومی خودشان برده شد و عین همین اتفاق در آنجا افتاد لازم به توضیح است که طرح جامع بر اساس ۱۱ شهر یک میلیون و پانصد نفری تدوین شده است. به این ترتیب قسمت‌های تهران به شمیران ونک دروازه دولت بازار تهران پارس و... تقسیم‌بندی شد و براساس این تقسیم‌بندی مجموعه تهران در کل باید ۱۶ میلیون خورده‌ای می‌شد. در آن زمان جمعیت تهران تنها سه و نیم میلیون نفر بوده است. در آن جلسه آقای احسان نراقی که جمعیت‌شناس بودند گفتند که تهران بعد از ۲۵ سال یعنی در سال ۷۵ بین ۱۲ تا ۱۶ میلیون جمعیت خواهد داشت. مرحوم روحانی که وزیر نیرو بودند گفتند که ما آب نداریم و تنها پنج و نیم میلیون نفر را می‌توانیم برسانیم و آقای نراقی گفتند چه بخواهید چه نخواهید این جمعیت به تهران خواهد آمد و روحانی گفت

خوب آب نیست نتیجتاً سر تهران را بریدند و تمام برای آن چهار طبقه در نظر گرفتند و به این طریق جمعیت روی ۵,۵ میلیون نفر فیکس شد. گفتند که نمی‌گذارند جمعیت از این مقدار بیشتر بشود به این شکل که فرهنگسرا کارخانه و شهرک بیشتر از این احداث نمی‌کنند و مراکز تصمیم‌گیری را بیرون از تهران می‌بیریم و به این شکل جمعیت رشد نمی‌کند و آن ۳,۵ میلیون نفر بعد از بیست و پنج سال می‌شود. پنج و نیم میلیون نفر همه دست زدند و طرح تصویب شد. آن موقع آقای فرمان فرما گفتند که اگر در شراب این فرانسوی‌ها آب می‌ریختیم طرح زودتر تصویب می‌شد یعنی اگر هر منطقه یک و نیم میلیون نفر را می‌نوشتیم به‌طور کل ۵,۵ میلیون نفر طرح تصویب می‌شد. در روز مهندس که مراسمی بود شخصی آمد گفت ما چهارصد باغ داریم شصت تا را گفتیم بسازند و روزنامه‌ها از این رویداد شلوغ کرده‌اند. در صورتی که ما عوارض را پرداخت کرده‌ایم. به ایشان توضیحی دادم و در ادامه اتفاقاتی رخ داد مثل ورود آقای شبستری به شهرداری برای کسب اجازه ساخت شهرک اکباتان به ایشان گفته شد که طرح اجازه ساخت همچین شهرکی را نمی‌دهد گفتند این مجتمع بیست درصدش برای علی حضرت است از ایشان عذر خواهی کردند جواز و اجازه ساخت را دادند. مدتی گذشت دیدیم بخش نامه‌ای آمد به تمام کارخانجات که تا می‌توانید گسترش دهید. امضای آقای روحانی پای این بخش نامه بود و بعد از این تماسی گرفته شد با آقای روحانی که شما فرمودید کارخانه نسازند در تهران پس چطور شد؟ ایشان گفتند که من نگفتم کارخانه ساخته شود تنها گفتم که گسترش پیدا کند من تمام کابل‌های ایران را در تهران جمع کرده‌ام و نمی‌توانم دوباره اینها رو بر گردانم و این مورد هم رعایت نشد بعد از این شهرک غرب و ... هم ساخته شد بدون توجه به طرح مصوب شده، بعد نامه‌ای آمد برای کلنگ زدن تئاتر شهر و ما گفتیم قرار بر این بود که مجتمع فرهنگی ساخته نشود و آنها گفتند که فرح ماکت را دیده است و تئاتر شهر هم ساخته شد. به این ترتیب این شهر را نه شهرساز و نه جامعه‌شناس آن را ساخته و نه آن را اداره کرده است. گروهی هستند دور هم در حال اداره شهر هستند آن باغ‌ها هم همچنان در حال تخریب و ساخت هستند.

دکتر محمودی: جالب است آقای دکتر ساعد سمیعی در مورد اتفاقات سال ۴۹ توضیح دادند و من می‌دانم این اتفاقات عیناً در سال ۸۶ تکرار شد.

دکتر معینی: ذکر مصیبت تهران بسیار عریض و طویل است و نمی‌شود در این زمان کم به آن پرداخت در طرح جامع سال ۸۶ صدها تخصص وجود داشته است و مطالعات جامع در تمام زمینه‌ها انجام شده است. اما مهمترین مسئله در تمام این مطالعات یک مسئله وسعت است و دیگری مسئله جمعیت به هر حال این سرزمین یک ظرفیتی دارد و در این ظرف مقدار مشخصی می‌تواند در خود جای دهد و طرح پس از شش سال تمام مطالعه نزد رئیس‌جمهور وقت برده شد و رئیس‌جمهور فرمودند که این طرح را با جمعیت ۸,۲ قبول ندارند و گفتند این باید بشود ۹,۱ و یک میلیون نفر را با امضا طلایی و با رای رئیس‌جمهور به آن اضافه کردند. من نمی‌دانم وقتی یک نفر می‌تواند با یک امضا جمعیت‌پذیری شهری را تغییر دهد ما چرا این همه منابه و وقت مردم را هدر می‌دهیم و این مطالعات را انجام می‌دهیم. وضعیت تهران و خیلی از شهرهای ما با این وضعیت اسفبار روبه رو است.

مدتی است که با شهرداری مشهد در حال همکاری هستیم خوب مشهد دومین کلان شهر ایران است و مسائل متفاوتی با تهران دارد. مشهد ۳,۳ میلیون نفر جمعیت دارد و یک سوم این جمعیت حاشیه‌نشین هستند. من اول تصور می‌کردم که این حاشیه‌نشینی با حاشیه‌نشینی تهران از یک جنس است. جمعیت تهران در ۵۰ سال گذشته سه برابر شده است. اما جمعیت پیرامون تهران ۱۴۰ برابر شده است. یعنی شما به هجوم مهاجرین در اطراف تهران فکر کنید. تهران در طرح جامعه اول یک محدوده پنج ساله داشته است و وسعتی برابر با ۳۰۰ کیلومتر مربع داشته و یک محدوده ۲۵ ساله با حدود ۶۵۰ کیلومتر مربع داشته است و این محدوده تا به امروز تغییر نکرده است. اما پیرامون شهرستان تهران که شهر تهران در آن هست حدود ۲۸ سکونتگاه در آن شکل گرفته، در شهر قدس قلعه‌ای به نام قلعه‌ی حسن خان بود که در اول انقلاب در آن نه خانوار زندگی می‌کرده است حالا جمعیت آن به ۱۴۰۰ نفر رسیده است. جمعیت اسلام شهر پیش از انقلاب بسیار اندک بوده است اما امروزه این شهر ۸۵۰۰۰ نفر در آن زندگی می‌کند. در تهران از زمان طرح اول شورایی موجود بوده است به اسم شورای نظارت بر گسترش شهر تهران این شورا زیر نظر نخست وزیر اداره می‌شده است و بالاترین سطح ملی را داشته است. شورای اقتصاد که مهم‌ترین شورا کشور بوده است همه اعضای آن در این شورا نیز بوده‌اند. این شورا عهده‌دار هدایت و کنترل شهر تهران بوده است. یکی از مصوبات این شورا این بوده است منع ساخت کارخانه در ۱۲۰ کیلومتری تهران، حال رعایت شدن یا نشدن این قانون مسئله دیگری است. این شورا کارش را تا سال ۱۳۶۶ زمان آقای موسوی ادامه می‌دهد تا به دستور ایشان متوقف می‌شود. در آن زمان وزیر کشور هرچه فریاد می‌زد که در تهران لازم است مرکز وجود داشته باشد که هدایت شهر تهران

را در دست بگیرد کسی نمی‌شنود و این شورا خودشان تصمیم به انحلال خودشان می‌گیرند و مسئولیت را به کمیته‌ی ماده پنج واگذار می‌کند. این کمیسیون شش بار بطور کل طرح جامعه را بهم می‌زند و ۲۸۰۰ مصوبه در مورد مناطق تهران اعمال کرده است شما اگر با سوزن ته گرد روی نقشه علامت‌گذاری کنید هیچ جایی از این نقشه بدون دستخوردگی باقی نمی‌ماند و حال سوال این است که در نبود شورای نظارت بر گسترش شهر تهران چه کسی در حال هدایت و کنترل شهر تهران است؟

ما در تهران اسماً نهاده‌ی به نام شهرداری تهران داریم که تصور می‌کنیم شهر را کنترل می‌کند. اما در واقعیت بیست و نه ارگان وجود دارد که بطور موازی با یکدیگر و مستقیم در حال اداره شهر تهران‌اند. بنابراین تا بحث مدیریت کلانشهر تهران را نتوانیم سازمان دهیم کاری نمی‌توان کرد. حال به بحث مشهد باز گردیم گفتیم که در مشهد یک میلیون نفر حاشیه نشین و فقیر هستند در واقع ما در شهر با افزایش قیمت مسکن و زمین به حاشیه‌نشینی دامن می‌زنیم و مردم را از شهر به بیرون پرتاب می‌کنیم. ما سال‌هاست نقشه برای اسکان افراد در این شهرها را نداریم. خوب با این وضعیت تکلیف ده میلیون جوانی که می‌خواهند ازدواج کنند و خانه اولی هستند چیست؟ در مشهد پیش از انقلاب طرحی بود به عنوان پاکسازی اطراف حرم که این طرح پس از انقلاب هم انجام شد و با این طرح در منطقه‌ای به نام ثامن که ۶۵۰۰۰ نفر جمعیت داشته حال به ۱۳۰۰۰ نفر رسیده است و در واقع این جمعیت به خارج از شهر پرتاب شده‌اند. ما مسائل را حل نمی‌کنیم در واقع تنها آشغال‌ها را زیر فرش پنهان می‌کنیم. برای این مسائل قطعاً راه‌حلی هم وجود دارد. من تصور می‌کنم که سال‌هاست دولت لای در ایستاده است نه بیرون و نه تو می‌آید. ایران جز اولین کشورهای شهرنشین دنیا است ۸۰ درصد شهرنشین هستند و تنها بیست درصد در روستاها زندگی می‌کنند. این نسبت اول انقلاب سی به هفتاد بوده است. با این وضعیت اداره شهرها به این صورت فعلی دیگر امکان‌پذیر نیست و دانشی وجود دارد که خواستار ملی با خواستار مردم به توافق برسد جمله را با این سخن تمام می‌کنم که همه ما یک یا دو فرزند داریم آیا پدر و مادری هست که برای بچه‌هایشان آرزو نداشته باشند سوال این است آرزوی ما برای شهر تهران چیست؟

در کجای دنیا کنار اتوبان اصلی برج می‌سازند که وقتی زلزله آمد کل مسیر و دسترسی از بین برود در سال ۱۳۷۳ جایکا از ژاپن آمد و برای مسئله زلزله، آب و فاضلاب تهران طرح داد و مطالعه کرد، آیا ما عمل کردیم به آن طرح فقط منابع را هدر می‌دهیم به زمانی ما منابع انسانی نداشتیم واقع در شهر مشهد امروز ۱۴ دانشکده شهرسازی و معماری وجود دارد. در شهرداری می‌توانم شهادت بدهم که نسبت معماران و شهرسازان که در جای درست خود هستند بسیار کمتر از سایر تخصص‌های بی ربط است. در زمان آقای کربازچی نیروهای متخصص زیادی واقعاً جذب شهرداری شدند در آن زمان ما ۶۰ نفر با مدرک PHD در شهرداری داشتیم. ولی الان آبدارچی‌ها هم دکتری دارند خوب این یعنی چه یعنی شهر واقعاً دارد با تخصص‌ها پیش می‌رود؟ روایت‌های مختلفی وجود دارد که ۱۴۰۰۰۰ نفر در مقام مدیریتی شهر تهران قرار دارند آیا ژاپن و فرانسه هم همین مقدار مدیر و رئیس دارد.

دکتر محمودی: اشاره کردید فرد مسئولی چهل سال است نگران است ژاپنی‌ها از سال ۷۳ به تهران آمده‌اند نگران هستند. دکتر ترابی اشاره کردند که لیوان ظرفیتش پر شده است ولی شهر مثل اینکه ظرفیتش پر نشده و همین جور به جلو حرکت می‌کند.

دکتر ترابی: من فکر می‌کنم صحبت کردن در مورد این مسائل که دلمان را هم خنک می‌کند به تنهایی یک میزگرد را طلب می‌کند اما اینجا باید به نقش اندک خودمون بپردازیم. اخیراً طرح تفصیلی یک شهر ساحلی در دست تنظیم بوده است در کمیته فنی نتیجه‌های خروجی را می‌دیدم و با استفاده از تجرباب قبلی می‌دانستم که حوضچه بندرگاه اینجا وضعیت بسیار نامناسبی دارد، هم عمق آبخور آن کم شده است، هم بسیار مغذی شده است و مغذی شدنش هم به خاطر رفتار ماهیگران بود که صید را در همان جا پاک می‌کردند و آشغال‌ها را در همان جا رها می‌کردند و یکی از دلیل زیاد شدن رسوب‌گذاری در دریاچه مرگ و میر آبزیان آن منطقه است. بعد در هیچ یک از مدارک به آلودگی و با حتی نامناسب بودن بندر این منطقه اشاره نشده بود در صورتی که یکی از نقاط مثبت اینجا قابلیت توسعه اکوتوریسم هست. از ایشان پرسیدم چطور این مسئله در مطالعات شما نیست گفت چون از تیم گزارشی ارائه نشده است.

از ۴۰۰ سال پیش که شهری شدن در اینجا رقم می‌خورد جنگ بین تأمین‌ها و کیفیت آب شروع می‌شود. در دوره‌های قاجاریه دقت بفرمایید دغدغه حکمران‌ها این بوده است که آب به منطقه خود بیاورند. سیصد حلقه قنات در آن می‌زدند که با اقلیم و تکنولوژی روز همخوان بوده است. ولی باز همچنان مشکل آب وجود داشته است در زمان پهلوی نیز با تصاویری که از مستشرقین باقیمانده است نشان می‌دهد کوچه‌های تهران را گند آب برداشته است. نه آب به اندازه مصرف بوده است و نه کیفیت آن مناسب بوده است. تا زمانی که تکنولوژی سرکله‌اش پیدا می‌شود و بعد از

آن ما مشکل آب در تهران نداریم. حضور تکنولوژی مسئله را حل نمی‌کند فقط به تاخیر می‌اندازد این غولی که ما زیر فرش پنهان کردیم وقتی صدایش دوباره در بیاید تمدن را نابود می‌کند.

مهندس مهر اردلان: شما این سوال را چگونه پاسخ می‌دهید که می‌گویند تکنولوژی که تا این اندازه مشکلات را برطرف کرده است هم می‌تواند مشکلات بعدی را حل کند بطور مثال آب را از کرات دیگر می‌آورد؟

دکتر ترابی: من جواب شما را از زبان خانم دکتر فیروزه خلعت‌بری که یکی از اقتصاددان‌های بزرگ کشور هستند قرات می‌کنم. ایشان می‌گویند ما توصیف شما از توعه پایدار را قبول ندارم و من خود فلسفه‌ای از توسعه پایدار دارم و کتاب خود را می‌نویسم و به نظر من هیچ محدودتی برای منابع تجدیدپذیر وجود ندارد یکی آب را شما مشکل دارید خب ۹۷٪ کره زمین از آب است. این آب را با کمک تکنولوژی شیرین می‌کنیم و استفاده می‌کنیم. کجا این سوال به بن بست می‌خورد آنجا که این اصلاً نقش تکنولوژی نیست تکنولوژی چنین توانی را ندارد و رفتارش شدیداً به اقتصاد متکی است یکی از کشورهایی که محدودیت جمعیتی گذاشت است استرالیاست. در تمامی وبسایت‌های ایالتیش مقدار جمعیت برای بارگذاری و کنترل را گذاشته است.

مهندس اردلان: حال من از آقای دکتر محمودی می‌پرسم شما که ۱۲۸ جلسه برگزار کرده‌اید اگر رئیس جمهور هم بودید همین‌طوری فکر می‌کردید؟

دکتر محمودی: از بین این صد و بیست جلسه صد جلسه بیشتر درد و دل بوده است و هشت تا به راهکار رسیده‌ایم.

مهندس اردلان: من سوالم این است که حکومت‌ها همیشه برای بقای خود تلاش می‌کنند و آقای مهندس اشاره کردند که بخش زیادی از این مطالعات به صورت محرمانه به دست مسئولین می‌رسد پس یعنی آنها در مورد بحران‌های تهران خیلی بهتر از ما می‌دانند پس چرا نگران نیستند و هیچ اقدامی نمی‌کنند؟

دکتر ترابی: برخی از دوستان ما هستند که در موضع مخالف ما هستن و می‌گویند که تکنولوژی همه مسئله را حل می‌کند و آنها تصمیم گیرنده‌ها هستند و ماها تصمیم سازان هستیم ما در این جلسه بسیار همگن هستیم و همه در یه موضع هستیم و در سطح جهان هم هستند.

دکتر محمودی: ما مهندسان متاسفانه یاد نگرفته‌ایم به تخصص‌های هم دخالت نکنیم و به نتایج و گزارش‌های دیگر تخصص‌ها احترام بگذاریم. الان شهر تهران هم شهرسازها و معمارها می‌سازند ولی از جامعه شناس کمک نمی‌گیرند.

دکتر معینی: چرا به جلسات دعوت می‌شوند. من توصیه می‌کنم اگر می‌شود گاهی فیلم‌هایی هم در اینجا نشان دهید فیلم مستندی هست به اسم دیوار آبی که توسط دو خانم تهیه شده است که در مورد اتوبان صدر است. عبارتی هست که می‌گوید بین ۶۰۰۰ و ۴۰۰۰ میلیارد این اتوبان هزینه برده است. این مقدار برابر با نوسازی و هیبرید کردن سوخت کل ناوگان‌های تهران و مشهد است و این در صورتی است که انجام چنین کاری توجیه اقتصادی و زیست‌محیطی هم دارد.

مهندس شهبان: مشاورهای ما هم مقصر هستند زیرا که برای انجام مطالعات به جای پاسخ و توضیح نیاز و شرایط منطقه، مشکلات را توجیه کردند. در صورتی که مشاوره که منافع حرفه‌ای اولویتش است هیچ وقت دست به توجیه نمی‌زند بلکه به حل مسائل می‌پردازد. همه در شرایط فعلی شهر تهران سهم داریم از مهندس مشاور تا سازمان نظام مهندسی همه سهم هستند. آیا فقط باید مشکل کمبود آب باید باشد تا ما کنترل جمعیت انجام دهیم فرض را بر این بگیرید که برای ۵۰ سال آینده هم آب داریم آیا واقعاً توجیه‌کننده است تا وضعیت تهران را از این بدتر کنیم؟ ما همیشه کنار هم میشینیم و می‌گوییم برای شهر تهران چه کار کنیم اما هیچ وقت نمی‌گوییم چه کار نکنیم؟ محدودی بوسان ولایت را آمدن طرح‌های مختلف برای آن دادند اما هیچ یک از گروه‌های NGO نیامد بگویند که این زمین را برای ۵۰ سال بعد نگه داریم برای معماری که ۵۰ سال دیگر فارغ التحصیل می‌شود و باید کار کند و کار داشته باشد. همه می‌گویند اگر ما دست نگیریم گروه دیگری طرح را جلو می‌برد. اراضی عباس آباد هم به همین شکل تکه تکه شد.

دکتر معینی: من به آقای دکتر محمودی موقع دعوت به این میزگرد گفتم که خیلی با میزگرد موافق نیستم بلکه ترجیح می‌دهم که ابتدا در مورد چهار میدان (میدان عتیق اصفهان، میدان امام حسین تهران، میدان شهید بهشتی تبریز و میدان شهدا در مشهد) که پس از انقلاب بررسی کرده‌ام را ارائه‌ای دهم و بعد میزگرد را داشته باشیم. سوال من این است که چرا ما نسبت به گذشته عقبگرد داشته‌ایم.

دکتر محمودی: تهران کلانشهر است یا گنده شهر؟

مهندس مهر اردلان: گنده شهر کلمه مناسب‌تری به نظر می‌رسد زیرا که کلام و ادبیات ما بسیار با زندگی و حرفه ما رابطه تنگاتنگ دارد. وقتی فرهنگ لغات را باز می‌کنیم می‌بینیم که معانی کلمات گنده با کلان متفاوت است. گنده در خود معنی شلخته نامتناسب در و داغان و حریص را با خود به همراه دارد. اما کلان نظام هندسه و ترتیبی را در خود دارد و با توجه به شرایط کنونی تهران تهران یک کلان شهر نیست.

دکتر محمودی: از نظر شما پایه از ابتدا خراب بوده است یعنی زمانی که شهر بافت سنتی داشته است و مدرن بر آن افتاده است؟ باید منتظر باشیم که زلزله بیاید و همه را تخریب کند و بعد الگوی درست را بر آن بگذاریم یا نه می‌توانیم اصلاح کنیم؟

مهندس اردلان: وقتی کلان شهر پروری بر نظام یک کشور حاکم است که این مورد به پیش از انقلاب بر می‌گردد. این تبعات هم وجود دارد. بطور مثال تقسیم اصلاحات اراضی که از دور به نظر زیبا می‌آید در واقع نظام درست‌تری که بر پایه‌ی آن حیات در این سرزمین شکل گرفته بود را از بین برده ایم. که اتفاقاً با معقوله آب هم رابطه تنگاتنگ دارد و افسار در رفته است و ما مهندسين مقصر هستيم.

دکتر محمودی: می‌فرمایند که ما مقصر هستیم آیا در طرح جامع برای منطقه ۲۲ همین اتفاقی که در حال رخداد است برای آن در نظر گرفته شده بود با این حجم بار گذاری یا خیر؟

مهندس شهبان: خیر سال ۷۶ بود که این منطقه طرح داشت و تهیه و تصویب شد که از نظر من طرح خوبی هم بود.

دکتر معینی: سال ۱۳۷۶ طرح تفصیلی منطقه با الحاق منطقه ۲۱ و ۲۲ توسط یکی از مشاورین بنام تهیه شد و تنها طرحی بود که در شورای عالی شهرسازی نیز مطرح شد و در آنجا تصویب شد و کمیسیون ماده پنج رو آن صحنه گذاشت برای ۳۵۰ هزار نفر جمعیت طرح تهیه شد و اصلاً قرار نبود کنار این دریاچه بارگذاری به این شدت صورت گیرد. طرح این منطقه ۴ بار بازنگری شده است. برای کلام آخر من با مدیریت شهر تهران مشکل دارم و من این را خدمت چندین شهردار گفته‌ام. در اولین طرح جامع که توسط مهندس فرمانفرمایان تهیه شد قرار بر این بود که طرح تفصیلی برای پنج سال آینده تهران در نظر گرفته شود. اما گروهی بودند که حدود ۴ نفر بودند و به نام گروه هاروارد معروف بودند از آمریکا به تهران می‌آیند و پروپوزالی را به شهرداری تهران می‌دهند. ما در دهه ۵۰ مفهومی به نام طراحی شهری نداشته‌ایم. اینها می‌گویند که برای دوام و قوام شهر تهران شما به سطحی به عنوان طراحی شهری باید ورود پیدا کنید و چارتی را ارائه می‌دهند و می‌گویند برای موفقیت در فعالیت‌هایتان باید این چارت را عملی کنید. این چارت باید یک مدیرعامل داشته باشد و شما سال ۱,۵ میلیون تومان باید برای اینجا بگذارید و اعلام می‌کند اقتصاددان منطقه‌ای دو نفر برنامه‌ریز منابع انرژی و نیرو متخصص مدل سازی کاربری و حمل و نقل ۴ نفر جمعیت شناس و جامع شناس ۴ نفر متخصص آمار چهار نفر، برنامه‌ریز حمل و نقل دو نفر و... در ادامه برنامه ریز محیط‌زیست و روانشناس محیط‌زیست را می‌آورد، معمار منظر، روانشناس رفتاری، متخصص کنترل توسعه حقوق دان و... ما در داشگاه تهران که یکی از بهترین دانشگاه‌های کشور محسوب می‌شود چند تا از این تخصص‌ها را داریم و آموزش می‌دهیم؟